

В. Д. Барвіненко,
здобувач, Академія муніципального управління

ПРОГНОЗУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

PREDICTION OF FOOD SECURITY OF THE STATE IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Визначено проблеми продовольчої безпеки в аграрній політиці. Здійснено прогноз продовольчої безпеки в аграрній політиці.

The problems of food safety are certain in an agrarian policy. The prognosis of food safety is carried out in an agrarian policy.

*Ключові слова: прогнозування, продовольча безпека, держава, глобалізація.
Key words: forecasting, food safety, government, globalization.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Для світового продовольчого ринку на сучасному етапі характерні скорочення товарних запасів, ріст цін, зростання відмінностей у рівні розвитку сільськогосподарства країн. Потенціальні можливості збільшення виробництва продовольства обмежуються тенденціями вичерпання водних джерел, ерозії земель, зараження ґрунтів шкідливими елементами. За прогнозними оцінками, глобальні зміни клімату, що відбуваються, призведуть до загального зниження біокліматичного потенціалу світового сільськогосподарства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням державного регулювання забезпечення продовольчої безпеки приділяли увагу українські та зарубіжні учені. Серед українських авторів слід виділити: Ю. Білика, П. Борщевського, В. Геєця, Л. Дейнеко, О. Кочеткова, І. Лукінова, Р. Маркова, Г. Мостового, П. Саб-

лука, В. Трегобчука, В. Юрчишина та ін. Серед зарубіжних теоретиків питаннями забезпечення продовольчої безпеки займалися: В. Балабанов, Е. Борисенко, Е. Серова та ін.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Завданнями статті були:

- визначити проблеми продовольчої безпеки в аграрній політиці;
- здійснити прогноз продовольчої безпеки в аграрній політиці.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Проблема продовольчої безпеки нині для України є надзвичайно актуальною. При сучасному рівні розвитку виробничих сил, масштабах виробництва і складності господарських зв'язків без формування активної аграрної політики з боку держави розв'язати її неможливо. В умовах диспаритету цін, дефіциту ресурсів і необхідності досягнення певних цілей

відправним пунктом у механізмі прийняття рішень щодо аграрної політики є визначення пріоритетних напрямів впливу держави на виробництво і споживання продукції агропромислового комплексу. Разом із тим комплексний підхід до формування сучасної аграрної політики виявився нерозробленим, не склалася науково обґрунтована система прийняття рішень щодо неї, включаючи оцінку їх ефективності й аналіз майбутніх результатів.

Державне регулювання агропромислової сфери в основному полягає у виявленні ресурсних потреб галузей і у фактичному розподілі наявних ресурсів. Так було з виплатою дотацій на тваринницьку продукцію, з уведенням регульованих цін на деякі види продуктів. Без урахування довгострокових пріоритетів, тобто в умовах відсутності єдиної стратегічної лінії, без суттєвого аналізу ефективності витрат бюджетних коштів за попередній період, без прогнозування подальших результатів такі заходи не мали належної ефективності. Діючий механізм бюджетної підтримки АПК не є системним, не має довготривалої правової бази, має вимушений характер і є у більшості реакцією на проблеми, що виникають [1, с. 55].

Розробка аграрної політики держави повинна проводитися з використанням сучасних методів прогнозування та довгострокового планування. Найбільш ефективним з них є метод ПАТТЕРН, який в американській науковій літературі визначається як універсальний засіб планування. Вказаний метод заснований на принципі поділу складної проблеми на дрібніші до того часу, поки кожна підпроблема не зможе бути всебічно і надійно кількісно оцінена експертами (метод експертних оцінок) [4, с. 33]. Методика виникла в результаті аналізу найбільш складного місця в плануванні — розриву між стратегічними планами і механізмом їх забезпечення.

При використанні методу передусім формується сценарій, в якому робиться спроба без кількісних оцінок проаналізувати цілі аграрної політики, напрями зусиль і завдання на перспективу. Сценарій використовується для побудови "дерева цілей". Характерним при цьому є використання коефіцієнтів відносної важливості, сума яких для кожного рівня ієрархії приймається рівною одиниці.

Основним принципом побудови "дерева цілей" є повнота розбивки: кожна ціль верхнього рівня повинна бути представлена у вигляді підцілей наступного рівня таким чином, щоб повністю визначити розуміння вихідної цілі. Однак сучасне використання методу "дерева цілей" не вичерпується побудовою ієрархії цілей, як це було прийнято в 60—70-ті роки. "Дерево цілей" у концентрованому вигляді повинно включати цілі, завдання, ресурси і результати. Таким чином відбувається поєднання бажаного з можливим, а "дерево цілей" стає одним із найбільш важливих стратегічних документів [3, с. 33].

При побудові "дерева цілей" постає питання визначення генеральної мети аграрної політики як відправного пункту для формування цілей нижчого рівня. На нашу думку, нею має бути досягнення продовольчої безпеки, оскільки розв'язання проблеми забезпечення

населення продовольством свідомо чи підсвідомо завжди залишається головною метою аграрної політики в будь-якій суспільній системі. На законодавчому рівні під продовольчою безпекою повинен бути визначений такий еколого-економічний стан держави, при якому всі її громадяни забезпечені продовольством у необхідній кількості, асортименті та відповідній якості, що підтримує найвищий рівень їх фізичного і психічного здоров'я, який виражається у максимально можливій тривалості їхнього життя. При цьому існують відповідні ресурси, потенціал і механізми постійного збереження такого стану (переважно власними силами держави) для всіх верств населення незалежно від зовнішніх і внутрішніх факторів та за умови забезпечення сталого розвитку економіки країни.

Також законодавчо має бути закріплена нормативно-правова визначеність параметрів продовольчого забезпечення населення, що дозволить проводити реальну оцінку стану продовольчої безпеки й формувати об'єктивну аграрну політику як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Розробка відповідної системи показників дасть змогу підвищити якість оцінки державної політики у сфері АПК. Органи державної влади одержуватимуть повнішу інформацію щодо ефективності заходів державного регулювання продовольчого ринку, якщо у процесі оцінки використовуватимуться результати аналізу змін у значеннях головних показників продовольчої безпеки країни (регіону).

При цьому необхідно враховувати, що агропромисловий комплекс потрібно розглядати лише як частину об'єктів управління аграрної політики, яка належить до формування пропозиції на сільськогосподарську продукцію і результати її переробки. Без взаємозв'язку з формуванням попиту на дану продукцію проведення аграрної політики втрачає сенс. У даному випадку необхідним є системний підхід, який передбачає розробку пріоритетів по кожному з напрямів аграрної політики із наступним їх розглядом у взаємозв'язку [5, с. 18]. Таким чином, заходи, що приймаються у відношенні сільськогосподарських товаровиробників, повинні бути доповнені заходами щодо підприємств торгівлі чи населення і які не протиставлятимуться один одному. Також при проведенні аграрної політики повинен підкреслюватися не лише один економічний аспект, як це має місце тепер. У достатній мірі слід враховувати такі важливі складові, як стан навколишнього середовища і добробут населення.

У контексті необхідності забезпечення продовольчої безпеки держави актуальним залишається питання приведення раціону збалансованого харчування у відповідність із сучасними розробками світової науки про харчування, оскільки законодавчо в Україні затверджений лише мінімальний харчовий раціон, який, до того ж, по окремих аспектах не відповідає законодавчо задекларованій його відповідності рекомендаціям Всесвітньої організації охорони здоров'я (WHO). У той же час в основі формування пріоритетів аграрної політики повинні знаходитися уявлення не про мінімальне, а про раціональне харчування, як це зроблено у більшості розвинутих країн світу.

Постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2000 року "Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення" затверджено набори продуктів харчування для дітей, працездатного та непрацездатного населення.

Питання приведення раціону збалансованого харчування у відповідність із сучасними розробками світової науки про харчування залишається актуальним. Оцінка потреб держави в продовольчій продукції, необхідна для розрахунку базових показників аграрної політики, потребує залучення великого обсягу даних та експертів із різних областей знань: економіки, медицини, науки про харчування, хімії тощо.

Нині у ряді країн спостерігається активізація уваги саме до питання раціоналізації харчового раціону, як основи для підвищення здоров'я нації. У США найближчим часом планується прийняття правил, що обмежують кількість жиру і холестерину в харчових продуктах, які реалізуються на території країни. Покупці зможуть вибирати для себе найбільш здорову їжу, а виробники будуть вимушені знижувати в продуктах кількість шкідливих для здоров'я речовин. Спеціалісти очікують, що таким чином можливо буде врятувати життя приблизно п'яти тисячам людей на рік.

У країнах ЄС з 2005 року вводяться нові правила продажу продуктів харчування, які, зокрема, передбачають необхідність зазначення на етикетках чіткої, науково обгрунтованої і правдивої інформації. Усього вводяться зміни по 24 параметрах оцінки харчової й енергетичної цінності продовольства, у тому числі уточнюється, що таке "легкий продукт", "збагачений продукт", "без вмісту солі" і т.д. [2, с. 99]. В умовах інтеграції України у світове співтовариство вказані тенденції щодо підвищення вимог до якості, біологічної цінності продовольства повинні обов'язково враховуватися при формуванні державної аграрної політики.

Розробка та нормативне впровадження концепції державної політики в галузі харчування, здійснення відповідних заходів з боку органів влади, безумовно, дозволять поліпшити структуру споживання харчових продуктів; подолати негативні тенденції у стані здоров'я населення, зумовлені порушенням харчового статусу людини; підвищити якість життя і працездатність населення; поліпшити демографічну ситуацію в державі.

Таким чином, нині в Україні необхідним є формування активної державної політики в галузі харчування населення як однієї зі складових державної аграрної політики, якою повинна бути передбачена розробка комплексу організаційних і практичних заходів, спрямованих на створення умов, що забезпечують задоволення потреб різних груп населення в раціональному харчуванні з урахуванням їхніх традицій, звичок, стану здоров'я, екологічної ситуації, соціально-економічного положення відповідно до останніх досягнень у сфері науки про харчування.

При визначенні пріоритетів аграрної політики звичайно згадується в якості цілі тільки один критерій —

збільшення виробництва. При цьому проблема безпеки продовольства розглядається окремо. Відділення проблеми якості продовольства від його кількості є одним із вузьких місць аграрної політики держави, яка проводиться нині. Розв'язати спочатку продовольчу проблему кількісно, а вже потім — з урахуванням якості продовольства неможливо, оскільки низькоякісне продовольство не сприятиме підвищенню рівня здоров'я населення. Тому при розробці пріоритетів аграрної політики проблеми кількості та якості продукції повинні бути об'єднані в одне ціле. У цьому плані насамперед необхідним є удосконалення системи державного контролю за якістю та безпекою продовольства, охоплення споживачів системою інформування і просвіти щодо безпеки продуктів харчування; гарантування відшкодування збитків, завданих здоров'ю споживачів неякісними товарами; подальша адаптація національних стандартів, процедур сертифікації товарів до правил і практики Європейського Союзу.

В умовах глибокої диференціації споживання продовольства населенням із різних соціальних груп важливим завданням аграрної політики постає створення механізмів адресної продовольчої допомоги соціально незахищеним групам населення, які повинні забезпечити їм вільний доступ до продовольства відповідної якості та асортименту незалежно від рівня доходів. Програми продовольчої допомоги, засновані на ідеології соціальної справедливості, є невід'ємною частиною програм продовольчої безпеки в більшості розвинутих країн. Вказані програми сприяють як підтримці доходів сільськогосподарських товаровиробників, так і знижують соціальну напругу в суспільстві.

ВИСНОВКИ

Таким чином, аграрна політика держави повинна бути комплексною, передбачати тісний взаємозв'язок між усіма її структурними елементами, що дасть можливість досягти максимального ефекту від реалізації цієї політики на процес забезпечення продовольчої безпеки держави. Кожен структурний елемент аграрної політики повинен мати одну генеральну мету — забезпечення продовольчої безпеки держави.

Література:

1. Державне управління агропромисловим комплексом / В. Малес, О. Стратілат. — К.: ІАЕ УААН, 2005. — 55 с.
2. Лисецький А.С. Продовольча безпека України: теорія, методологія, емпіричний аналіз, Київ. 2005. — К.: Оріяни, 2005. — 374 с.
3. Лукінов І.І. Продовольча безпека та її гострота у світовому вимірі // Економіка АПК. — 2001. — № 4. — С. 33.
4. Пасхавер Б. Продовольча доступність // Економіка України. — 2005. — № 6. — С. 72.
5. Стійкий екологічно безпечний розвиток і Україна: Навч. посіб. / Ф.В. Вольвач, М.І. Дробноход, В.Г. Дюканов та ін.; За ред. М.І. Дробнохода. — К.: МАУП, 2002. — С. 18.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2013 р.